

וכך אני אומר תמיד לזוג בעת שמחת כלולתם: — "הזהרו, יקרים, שתמיד תשאפו להשיביע נחת זה לזה, כאשר תרגישו בכם בשעה זו; ודעו אשר ברגע שתתחילו לדרוש דרישות זה מזה, הנה כבר אשרכם מכם והלאה".

וישנם בבני האדם, אשר לא יחפצו בנישואין — הוא מאשר לא יוכלו להפרד מכח הנטילה אשר יחזק עליהם, וגם יד הטבע לא תוכל לעשותם לנותנים, אפילו לפי שעה.

וכן אלה אשר יחפצו במיעוט בנים — תופעה תדירית בדורנו — המה מגדולי הנוטלים; לא יחפצו ליתן אפילו לבנים.

אבל הקשר הטוב בין איש ואשתו, יהיה כאשר שניהם יגיעו למעלת הנתונה; אז אהבתם לא תפסק, וחייהם ימלאו אושר ונחת, כל ימיהם אשר יחיו עלי אדמות.

פרק ז' בשאיפה

בני אדם מעריצים את האדם השואף, וכן שמים לב לחנך את בניהם להיותם בעלי שאיפה ומרץ. גם כבר כתב אחד החושבים, כי השאיפה — חיים. אבל האם נכון הוא הדבר?

הן השאיפה היא רעבון. כאשר ישאף הרעב לאכול, ככה כל אשר ישאף אליו האדם, רעב הוא לאותו דבר. על כן טעות גדולה טעה החושב ההוא, באמרו שהשאיפה — חיים: הרעבון איננו חיים, אלא החי רעב הנהו, עד שישביע את עצמו. הרעבון הוא אשר שם האל ב"ה בברואים, למען הזכירם על המעשים אשר יעשו לקיום גופם.

ככה, גם שאר השאיפות מיני רעבון הנה, שלוחי יצרי לבבנו, אם לטובה אם לרעה.

נתבונן בבעלי חיים, ונמצא כי כל הרעבים יאכלו וישבעו, ולא יוסיפו לאכול עדי ירעבו עוד, — זולת החזיר, יאכל מבלי הרף, כי לא ישבע לעולם. ככה גם באדם, אוהב כסף לא ישבע, ורעב לעולמים. זה הוא תולי רע. ולא רעבון הכסף לבדו ישלוט תדיר ולעולם, אלא כל השאיפות החומריות כמוהו הן, כי כפי אשר ישיעם האדם, כה יוסיפו לרעב יותר ויותר.

וככה אמרו חז"ל (סנהדרין ק"ז ע"א) על אחד הרצונות החומריים: "משביעו, רעב".

ונשוב להתבונן, כי חס ה' על החזיר וירחמהו, וכפי אשר הוסיף לו רעבון, כן הוסיף במזונותיו, שמצויים לו בכל מקום, ואת אשר ישליכו שאר הברואים, יאכל. (ואם חפצך, תראה בזה נפלאות מעשה ה', שברא את החזיר לבער את הפסולת שלא תתראה בעולם, על כן עשהו רעב תדיר, למען ירבה במעשה הניקוי ולא יחדל). על כן לא יסבול החזיר שום צער ברעבונו, כי נהפוך הוא, שממלא את תאוותו תמיד, וחיוו המה חיי עונג שאין בו הפסק.

לא כן האדם הרעב לתאוות יצרו. זה אשר ישאף אליו, רחוק הוא ממנו מאד, מלחמה כבדה, ובמרץ רב, ילחם עדי יגיע אף אל חלק מן שאיפתו. ואם גם שנים הרבה יחיה, לא ישיג אל חצייה, כמו שאמרו חז"ל: — "אין אדם יוצא מן העולם חצי תאוותו בידו" (קהלת רבה פ"א פסוק י"ג).

ורעה מזה, שאיננו רעב מחסרונו של אותה שעה בלבד, אלא ירעב גם בחשש מחסור, אשר אפשר שיגיענו להבא ויכפיל את הרעבון הגדול הזה, ע"י החשש של כל הזמנים, גם זמנים כאלה, אשר ספק גדול הוא אם יהיה אז בין החיים. וגם ירעב לחשש רעבון בניו, עדי יכריחנו רעבוננו הגדול לעבוד עבודת פרך להכנת כל זה, לדאוג דאגות של אפשריות אבידה וגניבה והפסד לכל אלו, וכל אשר ירבה נכסים, ויוסיף להכין הכנה רבה, ככה לעומתו ירבו דאגותיו, ויגדל רעבוננו עד שילאה נשוא.

ושאיפות הללו של הכנה יעמדו לו מנגד, ולא יניחוהו להשתמש גם במה שיש לו לצורך שעתו; וע"י זה, אלו גם אפשר היה לו להשקיט רעבוננו של עכשיו במקצת, הרי השאיפות הללו לא יניחו לו, ונמצא רעב רעבון נורא מכל צד, עד שימות, רעב ויגע.

לפני שנים הרבה, בנדודי דרך ארצות הצפון, ראיתי עדת זאבים רעבים, רצים ומחפשים מזונם; וימצאו נבלת חיה קטנה, מושלכת על דרכם, ויקפצו כולם עליה מבוהלים ודחופים, אבל לא יכלו לאכול טרף, כי כל אחד מהם קפץ על גבי חברו, וידחפנו מבלי השאיר לו מקום; וכה נשכו זה את זה, וילחמו זה בזה, עד אשר כולם היו פצועים, ויזב דמם לרוב. וכה נלחמו, עד אשר כולם נשארו מוטלים על גבי השלג חסרי אונים, ורק אחדים, הגבורים בהם, המה שמו שיניהם בנבלה. ותעבור רגע, והנה גם אלה התחרו זה בזה, וישובו ויכו וינשכו איש את רעהו, נשוך ופצוע עדי האחד גבר, ויחטף הנבלה וינס.

התבוננתי למראה, וראיתי את המנצח רץ מרחוק; והנה כל דרכו אשר רץ עליה מלאה דם, מדמו אשר זב מפצעיו הרבים אשר פצעו חביריו. אמרתי ללבי: הן בדמו הוא, אבל ישביע את רעבונו; עליו נאמר „בנפשו יביא לחמו“.

ושבתי וראיתי בנשאים, והנה פצעיהם עוד רבים ורעים מפצעיו, דם אבד, וכחם סר מהם, ומה הועילו במלחמתם? ירגישו חרפת מנוצחים, אשר חברם הכם, וגם אכל ושבע ודשן, והמה שבעי מכות, וגם רעבונם, זח אשר למען השביעו נלחמו, עודנו בחזקו כבראשונה.

עתה בהתבונני לרעבון השואף לחומריות, עלתה בזכרוני המעשיה הזאת, כי תהיה משל לבני האדם. הן גם המנצח בהתחרות, פצוע הוא, חולה, עיף ויגע, וגם כי נצחונו אשר נצח איננו שוה מאומה, כי רעבונו לא ישבע לעולמים, אלא יוכפל וירבה, כאמור. אבל אם כה הוא גורל המנצח, מה יהיה חלק המנוצח?

ורוב העולם מנוצחים בתחרותם.

הרי למדנו, כי השואף — הרעב הוא האומלל שבכל הברואים כולם.

אמנם, ידעתי את אשר תשאלני:

„ואיך הוא השואף אל הטוב?“

אבל כבר הגענו בזה אל ההפרש שבין הנותן והנוטל, בין השאיפות של נתינה ונטילה, ומזה אי"ה בפרק הבא.

הוספה לפרק ז'

מאת המחבר זצ"ל

וכי תשאל: למה הוא זה, אשר לא ישבע השואף כאשר ישיג ויגיע אליו?

יש בזה דבר עמוק ונפלא:

הלא השאיפה היא כח המושך, אשר ימשוך אליו את אשר מחוצה לו. כלומר שאינו דומה לרעבון הטבעי, שהוא רק הרגשת ההכרח למלא את בטנו, שזה דבר שיש לו קצבה ושיעור. אבל מי שנופל ביד השאיפה לכסף וכדומה הוא אינו מבקש דבר ידוע וקצוב, אלא שמושלת עליו תאוה מחודשת, מלאכותית, להרחיב את תחומו, לקחת לעצמו דבר שהוא

חוצה לו מסני שהוא חוצה לו. נמצא, כי לא מסני חשיבות עצם הענינים
שאף השואף אליהם, אלא אך ורק בהרגישו כי חוצה לו המה.

וממילא — וזה לך האות כי כך — בהשיגו הענינים אשר שאף אליהם, שוב לא ישוו בעיניו מאומה ולא ישביעו את תאוותו. ויהי בראותו כי לא שבע, וידמה לשבור רעבוננו כמה שממנו והלאה, וישאף אליו (שהרי רוב ה"עשירים" ישאפו לכסף, וימסרו נפשם עליו יותר מרוב העניים כאז"ל יש לו מאה, רוצה מאתים, מאתים, רוצה ד' מאות). אכן גם בזה מתאכזבת תקותו כבראשונה (קהלת רבה, א', ל"ד).

ולא רק בחמדת הממון הדברים אמורים. כך היא המדה גם בתאוות חומריות אחרות. הנה אמרו בגמרא (סוף מס' נדרים) מעשה במי שהיה חשוד לנואף והיה נחבא בבית הבעל, בא הבעל וביקש לאכול דבר שטעם ממנו נחש, שהוא סם-המות ; צעק לו אותו נואף והצילו. ואומר שם רבא שאין שום חשש שנואף היה באמת, כי אם כן היה מניחו למות. ומקשה הגמרא : פשיטא ? ומתרצת שאולי הייתי אומר שבאמת נואף הוא, אבל נוח לו שיחי הבעל כדי שתהא האשה עליו בבחי' "מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם", קמ"ל. אבל עדיין קשה, אולי באמת הוא כן ? ומפרשים שם בתוספות שנואף אינו יודע ענין זה של "מים גנובים ימתקו". ודבריהם צריכים עיון.

וביאור הענין כנ"ל, כי בעל-התאוה לא ידע שדחיפת תאוותו באה דוקא מזה שמבוקשו נמנע ממנו לפי שעה, ואם אך ישיגנו, ללא קשיים ובהיתר, כבר יפוג טעמו ויקטן תענוגו. הוא מדמה שכל אשרו תלוי בהשגת מבוקש זה דוקא, ואם רק ישיגנו, מאושר יהי לעולם ! אילו ידע באמת כמה מן הדמיון יש בזה, כבר לא היה רודף אחריו.

וא"כ כבר נתגלה לפנינו הטעם למה אין שובע לשואף, כי ללא-דבר שאף, ואך רוח ישיג.

לתופעה זאת תמהו חכמים : למה לא ילמד האדם מן הנסיון ; שכל ימיו רדף בשאיפות עניני העוה"ז, ובהשיגו אותם לא נהנה בהם, ולמה לא ילמד לחדול מהם ? אם כבר הרגיש בהשגיו הראשונים שהם הבל, למה לא ידע כי גם החדשים כמוהם ? איה הוא השכל אשר יתגאה בו המין האנושי ?

על זה אמר החכם מכל אדם :

ה ב ל ה ב ל י ם וגו' : ה ב ל היא התשוקה לחמדות העוה"ז, כי זה אשר חוץ ממנו למה הוא לו ? — הרי ה ב ל י ם המה כל אלה שהשיג משאיפתו. כי לא ישבע מהם ; והרי זה לאות שבודאי ה כ ל — כל אשר יחפוץ בו עוד — ג"כ ה ב ל.

והנה צריך לדעת כי זה שנקרא את הממון "קנין", אינו אלא דמיון, כי לא יוכל האדם לקנות דבר גשמי שיתאחד עמו ויהיה חלק ממנו כגופו, ואין צריך לומר כנפשו. ענין הבעלות הוא רק אשר חפצים ידועים יהיו מוכנים להשתמשות אדם ידוע, ולא יקחום ממנו

חברו. אוי למי ששואף לידבק במה שלא אפשר לידבק בו, כי תאותו לא תבא ולא יעלה בידו אלא הצער. אשרי מי ששאיפתו היא לקנות קנינים בנפשו, שאין דבר מונעו מקיום שאיפתו. ואין סבה בעולם אשר תוכל לגזול ממנו קנינים אלה, והוא מאושר ובטוח בעולם הזה והבא.

פרק ח' בשאיפה הטובה

נעמיק נא קצת הפעם.

הרעבון הוא אות לחסרון, כי המחסור במזון הנדרש לגוף האדם, הוא אשר ירעיבנו; וכן הוא בכל השאיפות: השואף חסר את אשר ישאף אליו. זאת אומרת:

השאיפה היא כח המושך, ימשוך אל האדם דברים שימלאו את חסרונו. וכן השובע, הוא אשר נתמלא החסרון. וכאמור, השאיפות, תולדת כח הנטילה, אין להם שובע, כי חסרונם לא ימלא לעולם.

ואיך הוא כח הנטינה?

איננו כח המושך, כי יבוא משלמות ולא מחסרון.

ונבאר: —

איש כזה אשר דבר חומרי איננו שווה בעיניו להתעניין בו, ושמח במה שיש לו, ובכל אשר ימצא לו ישבע. —

זו היא ברכת האל ברוך הוא "ואכלת ושבעת", מתנה טובה היא לאדם מה' יתברך, שיוכל להיות שלם ולא חסר, אשר לזאת נוצר.

ואמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"א): "איזה עשיר השמח בחלקו", — הם, באדיר חכמתם, בחנו בבני האדם, וראו כי המשתלם בשלמות הנפש ישבע ולא ירעב, ישמח בחלקו ולא ישאף להוסיף בחומריות, — הוא העשיר. אבל כל שאר מרבית בני האדם חסרים המה, עניים, רעבים.

כח הנטינה איננו שורה אלא על השמח — לא רק מסתפק — בחלקו. הוא, ורק הוא, הנהו כנהר אשר מימיו ירביון ויעבור על כל גדותיו. הלא ראת כי השמח, כל אשר תגדל שמחתו, ירחב לבבו, ויבקש את אוהביו ליהנות עמו כשמחת לבו.

ככה הוא. הנותן, הוא אשר ברוחניות יסודו, ובכל עניני עולמו עיניו נשואות למעלה, הוא יראה בכל דבר גדול וגם קטן את חסדי ה' כי לא תמנו ואת טובותיו אשר אין קץ להן. ויהי בראותו כי כן, הלא ישמח במתנות האלה שמחה רבה, והיו חייו מאושרים תמיד.

מן השמחה והאושר האלה יביעו הנתינה והאהבה; ולא תבא השאיפה אל הטוב מן החסרון — כאשר באה השאיפה הרעה — אלא מן הדביקות.

זו היא מדריגת הצדיקים המעולים אשר יעשו מאהבה.

וכבר ביארו לנו חז"ל ענין זה, באמרם (ברכות ח' ע"א): "גדול הנהגה מיגיע כפו יותר מירא שמים", לאמור, כי הנהגה מיגיע כפו — אשר יתאוה תמיד ליתן יותר מאשר יטול, — היינו הזוכה בכח הנתינה (כאשר התבאר בפ' השלישי), גדול הוא מירא שמים.

ולמה? — באשר הנותן עושה מאהבת ה', וגדולה מדרגת האוהב את ה' מזה אשר ירא אותו.

אכן עוד לפנינו לברר את דבר המרחם והנושא בעול עם חבריו, אשר המה ממדות המעולות שבבני האדם, אבל בהן יצטערו בצרת חבריהם, וכאילו יחסר לעצמם יחשב להם, והטבתם עם האחרים תשקוט את צרת רוחם של הנותנים, — האם אין זה ענין של חסרון והשלמתו כמו השאיפה הרעה? את זה יבאר הפרק הבא בע"ה.

פרק ט' איך יתקרב האדם אל כח הנתינה

טרם שיגיע האדם למדריגת שלמות האנושית, הרי הוא חסר. אין לו השאיפה הנדיבה, הבאה מתוך הרחבת הדעת, שנתבארה בפ"ח, ועל כן בדרך עליתו צריך הוא להשתמש לצורך הטוב, גם בשאיפה "רעבנית" — שאיפה של מילוי חסרונו, הנובעת מכח המושך ואהבת עצמו.

למשל: — בין אדם למקום, יעשה שלא לשמה, כלו' לצורך עצמו (ומתוך שלא לשמה יבא לידי לשמה); יעשה מיראה, היי' שירא לנפשו מעונש; ויעשה ע"מ לקבל פרס, היי' שמבקש שכר לעצמו. וכן בין אדם לחבירו יעשה כאלה; וגם מתוך רחמים, ומדות הרחמים, והנושא בעול עם חבריו, לא ממדת ההטבה הנקייה הנה, כי סיבת מעשהו היא, אשר ידחה את צער עצמו, שהצטער בראותו את צרת רעהו.